

УДК 341.17(477)

О.С. ПЕРЕДЕРІЙ, канд. юрид. наук, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІСУ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ)

Ключові слова: Україна, Європейське поліцейське відомство, Міністерство внутрішніх справ України, обмін інформацією, інформаційний запит

Підписання Україною у Люксембурзі 14.06.1994 року *Угоди про партнерство і співробітництво між ЄС та Україною* (набула чинності 01.03.1998 р.) офіційно проголосило прагнення нашої держави стати повноцінним учасником інтеграційних процесів народів Європи [1]. Стаття 6 документу закріпила основні принципи положення, які покладені в основу розвитку і зміцнення зв'язків між нашою державою і Європейським альянсом. Зокрема, це тісний регулярний політичний діалог України і ЄС задля формування ефективного співробітництва у питаннях, що стосуються зміцнення стабільності і безпеки в Європі, додержання принципів демократії та сприяння правам людини. Зазначені положення стали основою для вироблення комплексного правового механізму двостороннього співробітництва між Україною та Об'єднаною Європою по багатьох напрямках розвитку економічної і гуманітарної сфер [2, с.16].

Логічним результатом активної діяльності вищого політичного керівництва України і ЄС в напрямі практичної реалізації зазначених засад стало створення спеціального механізму співробітництва системи вітчизняних правоохоронних органів зі спеціальною інституцією ЄС – Європейським поліцейським

офісом¹. Даний механізм передбачений в Угоді між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 04.12.2009 р., яка була ратифікована Законом України від 05.10.2010 р. і набула чинності 16.10.2010 р. (далі – Угода про співробітництво) [3]. Враховуючи надзвичайну практичну важливість для України налагодження ефективного співробітництва з Європейським поліцейським відомством, наукове дослідження різноманітних аспектів цього процесу видається особливо актуальним з позицій доктринального аналізу. Тому метою даної статті є проведення загально-теоретичного аналізу основних організаційно-правових форм співробітництва України і Європейського поліцейського відомства.

Питання, що розкриваються в статті, частково вже були в полі зору деяких українських і вітчизняних вчених. Серед них слід, в першу чергу, виокремити А.М. Бандурку, Ю.І. Дір, К.С. Бельського, І.А. Горшеневу, В.В. Войникова. Напрацювання зазначених вчених стали теоретико-методологічною і, частково, інформаційною основою статті.

Виходячи зі змісту ст.1 Угоди про співробітництво від 04.12.2009 р. взаємодія України і Європолу здійснюється у багатьох напрямках. Зокрема це, запобігання і протидія незаконному обігу наркотиків, профілактика злочинів пов'язаних з нелегальною контрабандою іммігрантів, протидія торгівлі людьми, боротьба зі злочинами, що пов'язані з незаконним заволодінням автотранспортними засобами, підrobкою грошових знаків та інших платіжних засобів, нелегальною діяльністю, пов'язаної з відмиванням грошей (Додаток до Угоди про співробітництво № 2). Крім того, Україна сприяє боротьбі зі всіма формам міжнародної злочинності які відповідають мандату Європолу. Зокрема, це протидія організованим злочинності, тероризму, оцінка потенційних загроз злочинності, що становлять небезпеку для

¹ Альтернативна назва – «Європейське поліцейське відомство» – Авт.

існування ЄС, проведення стратегічних аналізів динаміки розвитку злочинності, сприяння протидії злочинам, вчиненим з метою придбання засобів вчинення інших злочинів, боротьба з правопорушеннями, вчиненими з метою полегшення або доведення до кінця суміжних злочинних правопорушень². Налагоджуючи професійне співробітництво з Європолом, Україна фактично приєднується до загальноєвропейської системи профілактики і протидії найтяжчим формам злочинності. Цю обставину, відповідно, слід розглядати не лише як передумову підвищення рівня правопорядку і законності в нашій державі, але й як важливий крок у напрямі політичного наближення України до ЄС в контексті євроінтеграції.

Основними організаційно-правовими формами співробітництва України і Європолу є:

- обмін «стратегічною» і «технічною» інформацією;
- організація семінарів, навчальних курсів та інших форм професійних зустрічей;
- організація робочих візитів експертів, представників правоохоронних органів та їх керівників, які спеціалізуються на протидії різним видам злочинності.

Для глибинного пізнання сутності співробітництва України та Європолу висвітливо перелічені вище напрямки діяльності більш детально. Отже, обмін «стратегічною» і «технічною» інформацією є найголовнішим і найважливішим напрямком взаємодії національних поліцейських сил України і Європейського поліцейського офісу. Зі змісту ст.2 Угоди випливає, що «стратегічна інформація»

включає в себе дані про заходи правоохоронного характеру, що можуть бути корисними для припинення злочинів і, зокрема, спеціальні засоби боротьби зі злочинами; спеціальну інформацію про нові способи скоєння злочинів, дані про тенденції та розробки способів скоєння злочинів, нову інформацію про дані, отримані в результаті успішного застосування новітніх методів та засобів протидії злочинності, інформаційні дані про маршрути що використовуються контрабандистами чи особами, причетними до злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми та зміни цих маршрутів, дані про стратегії та методи запобігання злочинності керівництвом правоохоронних відомств України і держав ЄС з метою вибору пріоритетів у правоохоронній діяльності, інформацію щодо оцінки загроз і доповіді про кримінальну ситуацію.

За своїм змістовним наповненням «стратегічна» інформація представляє оперативний інтерес для органів охорони правопорядку. Збір такої інформації відбувається в досить складних умовах і є, як відмічає К.С. Бельський, «...результатом не лише інформаційного, але й складного інформаційно-розвідувального процесу, в якому *накопичення інформації* складає початкову і одночасно фундаментальну стадію, за якою логічно слідує інші: аналіз, обробка, використання» [4, с.725].

Організаційно, обмін інформацією відбувається шляхом виконання спеціальних запитів, які може скласти будь-яка сторона Угоди про співробітництво. Запитуваний стороні ставиться в обов'язок оперативно вжити всіх необхідних заходів для забезпечення своєчасного й повного виконання запиту. В свою чергу, запитуюча сторона негайно інформується про обставини, які можуть перешкодити виконанню запиту або значно затягують його виконання в часі. В додаток до наведеного доцільно вказати, що запитуюча сторона має право вимагати від запитуваної сторони вжити всіх необхідних заходів для гарантування *конфіденційності* факту надіслання такого запиту, його змісту й будь-яких документів, що додаються, а також нерозголошення факту

² Виходячи зі змісту ч.2 ст.3 Угоди про співробітництва суміжними кримінальними правопорушеннями є кримінальні правопорушення, які вчинено з метою здобуття засобів для вчинення кримінальних дій, а також правопорушення, учинені з метою сприяння таким діям, кримінальні правопорушення, скоєні з метою забезпечення безкарності таких дій. Але правопорушення, які є основними для нелегальної діяльності, пов'язаної з відмиванням грошей, стосовно форм злочинності яких Європол не має компетенції, не вважаються суміжними кримінальними правопорушеннями.

надання нею допомоги (ст.6 Угоди про співробітництво). Технічне виконання запитів належить здійснювати спеціальним офіцерам зв'язку – посадовим особам, функції та права котрих є предметом спеціальних консультацій України і Європолу з огляду на необхідність.

Поряд з обміном «стратегічною інформацією», доцільно акцентувати увагу й на обміні «технічної» інформації. Такий різновид інформації включає в себе дані про засоби посилення потенціалу управлінських і правоохоронних структур держав у сфері протидії злочинності, експертно-криміналістичні методи та слідчі процедури, методи підготовки кваліфікованих фахівців-правоохоронців, аналітичні методи кримінальної розвідки, визначення правоохоронної експертизи. Накопичення «технічної» інформації відбувається в результаті систематизації досвіду функціонування спеціалістів експертно-криміналістичних підрозділів поліцейських органів різних держав-членів ЄС і України, результати проведення спеціальних криміналістичних експертиз і діяльності спільних робочих експертних груп, пошуку найбільш раціональних способів застосування техніко-криміналістичних і тактико-криміналістичних прийомів (прийоми фотознімки на місці пригоди, проведення дактилоскопічних досліджень, прийомів збору оперативної інформації, прийомів негласного зовнішнього спостереження тощо).

Враховуючи виключну важливість інформаційного обміну між Україною і Європолем, сторони угоди визначили, що обмін спеціалізованою інформацією, яка становить інтерес для Європолу, не виключає питань взаємного надання правової допомоги в кримінальних справах України і будь-якої іншої країни-члена ЄС. Це, як влучно зазначає В.В. Войников, обумовлено необхідністю більш тісного співробітництва європейських країн в галузі боротьби зі злочинністю [5, с.61]. Відповідно, жодні положення Угоди про співробітництво не перешкоджають будь-яким домовленостям про надання взаємної правової допомоги, здійсненню взаємних робочих контактів пра-

воохоронних органів чи інших апробованих форм обміну інформацією між Україною та будь-якою державою – членом Європейського Союзу.

Доцільно зазначити, що наступні дві організаційно-правові форми співробітництва за змістом схожі між собою і пов'язані єдністю цілей. Так, *організація семінарів, навчальних курсів та інших спеціальних форм професійних зустрічей* має на меті обмін кращим практичним і науковим досвідом щодо впровадження сучасних підходів і методів управління поліцейськими службами і підрозділами з метою досягнення високоєфективного рівня їх функціонування. В рамках означеного напрямку співробітництва між представниками правоохоронних органів України і Європолем проходять симпозиуми, робочі наради, конференції тощо. При реалізації зазначеної форми співробітництва України і Європолу, вітчизняним спеціалістам слід враховувати, що у Європейському Союзі головна увага при проведенні спільного навчання поліцейських країн-членів ЄС зосереджується на вивченні трьох основних блоків питань:

- проблемні аспекти управління поліцією (в першу чергу, управління персоналом поліцейських підрозділів різного функціонального призначення);

- зміни, котрі відбуваються з поліцейськими системами держав-членів ЄС в результаті апробації і впровадження нових принципів і стандартів роботи поліції з метою підвищення якості і ефективності функціонування всієї системи органів охорони громадського порядку;

- вивчення методів контролю за злочинністю і найбільш раціональних форм протидії їй.

Відзначимо, що в ЄС діють спеціалізовані навчальні заклади, в яких здійснюється спеціальна підготовка персоналу правоохоронних органів держав-членів ЄС. Зокрема, це Європейський поліцейський коледж у м. Бремшил (Англія). В зазначеному навчальному закладі здійснюється підготовка (перепідготовка) старшого начальницького складу поліції всіх держав-членів ЄС, а також будь-якої держави

світу, яка має тісні зв'язки з Європою [6, с.153]. Є підстави прогнозувати, що підготовка спеціалістів українських правоохоронних відомств буде фактором зміцнення їх кадрового потенціалу і передумовою підвищення якості удосконалення управління відповідними службами і підрозділами.

Третьою важливою формою співробітництва України і Європолу є *організація візитів експертів, представників правоохоронних органів та їх керівників, які спеціалізуються на протидії різним видам злочинності*. Такі заходи здійснюються з метою аналізу методів і заходів взаємодії служб і підрозділів поліції, які доцільно застосовувати при виявленні тяжких форм організованої злочинності. Мова йде, передусім, про передовий досвід раціонального планування розслідування окремих видів злочинів, прийоми спільного вироблення і перевірки криміналістичних версій з метою розкриття резонансних злочинів, формулювання принципів найбільш раціональної взаємодії між слідчим і іншими працівниками поліції, які беруть участь у боротьбі зі злочинністю, вироблення уніфікованих заходів щодо залучення у процес розкриття злочинів громадськості та інше. Для держав ЄС подібна форма співробітництва поліцейських органів не є новою. Додатково зазначимо, що ефективною формою співробітництва поліцейських органів держав-членів ЄС є щомісячні наради міністрів внутрішніх справ країн співдружності [7, с.563]. Уявляється, що систематичне залучення у перспективі Міністра внутрішніх справ України до роботи подібних нарад буде сприяти виробленню оптимальних моделей управління підрозділами Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС), віднайденню найбільш оптимальних і раціональних способів використання тих чи інших підрозділів правоохоронних органів в неординарних умовах та ін.

Доцільно зазначити, що відповідно до Додатку 3 до Угоди між Україною та Європолем Україну у відносинах з організацією можуть представляти компетентні органи, які згідно з національним законодавством України є від-

повідальними за запобігання кримінальним правопорушенням та боротьбу з ними. Зокрема це міліція, Служба безпеки України, Адміністрація Державної прикордонної служби України, Державна митна служба України, Державна податкова адміністрація України, Державний комітет фінансового моніторингу України, Генеральна прокуратура України. *МВС України є національним контактним пунктом між Європолем та іншими компетентними органами України*. МВС співпрацює з Європолем на основі регулярного обговорення напрямів співробітництва в цілому і низки пов'язаних супроводжуваних питань становлять взаємний інтерес. Також МВС бере на себе більшу частину навантаження у порівнянні з іншими правоохоронними відомствами щодо обміну інформацією між Європолем і Україною.

Таким чином, розгляд основних організаційно-правових форм співробітництва України і Європейського поліцейського відомства, дає підстави зробити наступні висновки:

- правовою основою співробітництва України і Європолу є міжнародний договір – Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 04.12.2009 р., яка була ратифікована Законом України від 05.10.2010 р. і набула чинності 16.10.2010 р.;

- цілями співробітництва України і Європолу є посилення спільної діяльності держав – членів Європейського Союзу, які діють через Європол, з Україною з метою *запобігання небезпечним формам міжнародної злочинності, виявленню тяжких злочинів, припиненні та розслідуванні злочинів шляхом обміну спеціальною стратегічною й технічною інформацією*;

- основними організаційно-правовими формами співробітництва України і Європолу є *обмін «стратегічною» і «технічною» інформацією, організація семінарів, навчальних курсів та інших форм професійних зустрічей українських правоохоронців і представників Європолу, організація візитів експертів, представників органів охорони правопорядку України та Європолу і їх керівників*;

– організаційно, обмін «стратегічною» і «технічною» інформацією відбувається шляхом виконання спеціальних запитів, які може складати як Україна, так і Європол з метою отримання необхідних даних. Технічне виконання запитів належить здійснювати офіцерам зв'язку – спеціальним посадовим особам, функції та повноваження котрих є предметом спеціальних консультацій України і Європолу з огляду на необхідність;

– Міністерство внутрішніх справ України виступає національним контактним пунктом між Європолом та правоохоронними органами України, які можуть самостійно вступати у взаємодію з Європолом. МВС бере на себе більшу частину навантаження щодо обміну інформацією між Європолом і Україною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом та Україною : від 14.06.1994 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – Ст. 1794.

2. Судебные и правоохранительные органы Украины : учебник / [А. К. Бессмертный,

В. И. Иваненко, А. С. Тяпкин и др.] ; под ред. А. М. Бандурки. – Х. : Ун-т внутр. дел, 1999. – 350 с.

3. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво» : від 04.12.2009 р. // ВВР України. – 2011. – № 6. – Ст. 48.

4. Бельский К. С. Полицейское право : лекционный курс / К. С. Бельский. – М. : Дело и сервис, 2004. – 816 с.

5. Войников В. В. Европейское полицейское ведомство (Европол): история, задачи, структура / В. В. Войников // Российская юстиция. – 2005. – № 2. – С. 20–22.

6. Горшенева И. А. Полиция в механизме современного демократического государства : учеб. пособие / Горшенева И. А. – М. : Юнити-Дана, 2004. – 174 с.

7. Дір Ю. І. Правові аспекти становлення «простору свободи, безпеки та юстиції» у розширеному ЄС / Ю. І. Дір, З. М. Макаруха // Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – 2007. – № 33. – С. 559–564.

Передерій О. С. Організаційно-правові форми співробітництва України і Європейського поліцейського офісу (теоретико-правовий аналіз) / О. С. Передерій // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 751–755 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12postpa.pdf>

На основі аналізу базових положень Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 04.12.2009 р. розкривається сутність основних організаційно-правових форм співробітництва України і Європейського поліцейського відомства.

Передерій А.С. Организационно-правовые формы сотрудничества Украины и Европейского полицейского офиса (теоретико-правовой анализ)

На основе анализа базовых положений Договора между Украиной и Европейским полицейским офисом о стратегическом сотрудничестве от 04.12.2009 г. раскрывается сущность основных организационно-правовых форм сотрудничества Украины и европейского полицейского ведомства.

Perederiy A.S. Organizational and Legal Forms of Cooperation between Ukraine and European Police Office (Theoretical and Legal Analysis)

Analyzing regulations of the Agreement between Ukraine and European Police Office about strategy cooperation dated from December 4, 2009, the essence of the basic organizational and legal forms of cooperation between Ukraine and European Police Office on the matters of keeping public order and combating crimes is disclosed.